
**GUY DE MAUPASSANT ÖYKÜLERİNE RUHÇÖZÜMCÜ
DİLBİLİMSEL YAKLAŞIM**

**APPROACH PSYCHOLINGUISTIQUE ON THE SHORT
STORIES OF MAUPASSANT**

Dr. Yavuz KIZILÇİM*

ÖZET

Bu çalışmada, dilin insanı ve onun geçirdiği tüm süreçleri içerdiği savından yola çıkarak, Guy de Maupassant öykülerinde ruhçözümücü ve dilbilimsel yöntemin verileri ışığında öykü dilinin bu bakışla çözümlenebilirliğini göstermeyi deneyeceğiz. Bu açıdan yaklaşıldığında, öykü dilinin bir düşünceyi nasıl farklı biçimlerde gösterdiğini ve bu gösterimin değişik bir düşünme biçimine olanak sağlayıp/sağlamadığını irdeleyeceğiz.

Anahtar sözcükler: Kısa öykü, ruh çözümleme, sözcemele, dil, özne.

ABSTRACT

In this work, by assuming that the language contents all the processes, we analyzed the literary language of Guy de Maupassant. By looking under this perspective how the language of a tale shows the thought under its different aspects. And we saw that this demonstration gives the possibility of explaining one piece of new way of thought.

Key-words: short story, psychoanalyze, enunciation, language, subject.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, L. Danon-Boileau'nun, dilbilim ve ruh çözümleme bilgileri ışığında sözcemele öznese (*Sujet d'énonciation*) üzerine yaptığı çalışmalar temel araştırma yöntemini oluşturmaktadır. Öyküleme aşamasında; öykücünün, öykülerde anlatılan olayları sunuş biçimini açığa çıkaran ruhsal süreçler içinde -öyküye konu edilen olay ya da durum- onların sözdizimsel biçimlerinden yola çıkarak açı(k)mlanabilir mi? Sorusuna yanıt aranacaktır: Elbette, bir takım dilsel olguları ve onların da içinde yer aldığı biçimi inceleyen dilbilim terimlerinin yanı sıra, ruhçözümücünün kullandığı terimlerin de göz önüne bulundurulması bir gereklilik gibi görünmektedir; bu gerekliliği Gaston Bachelard'ın da bir varsayım olarak dile getirdiğini gözlemliyo-

---

* Yard. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi ABD, Erzurum., e-posta: ykzlcem@atauni.edu.tr

ruz: “ *Nesnel olduğumuzu sanmamız için, bir nesneden konuşmamız yeter. Ne var ki ilk seçimimizde, bizim nesneyi göstermemizden ziyade, nesne bizi gösterir ve dünya üstüne temel düşüncelerimiz diye bildiklerimiz, çok defa zihnimizin toyluğunu açığa vurur. Bazen seçilmiş bir nesne karşısında hayrete düşer; hipotezler ve hayaller kurup biriktirir; böylece bilgi görünümü veren kanaatler oluştururuz. (...) Gereğince doğrulanmış nesnellik, nesneyle ilk teması yalanlar. Önce her şeyi eleştirmeli: Duyumu, sağduyuyu, hatta en değişmez geleneği ve son olarak kelimelerin kökenini de; çünkü söz ancak şarkı söyleyip baştan çıkarmaya yaradığı için düşünceyle nadiren buluşur*” (Bachelard, *Ateşin Psikanalizi*, 1995: 7).

(*Nesnel olduğumuzu sanmamız için, bir nesneden konuşmamız yeter.*) Tümcesi belirli bir nesnenin varlığını ve zorunluluğunu kesinler; her şeyden önce bir nesneye sahip olmak gerekir. Çünkü bilinenin tersine nesne bizi gösterir; zihnimizde bir şeyleri derinlemesine düşlemede ana çıkış kaynağımız herhangi bir nesnedir. Ona sahip olmadan bilgi üzerine belirli yargılara ulaşmak olası değildir. Yani, dilde düşüncelerimizi dile getirirken nasıl konuşan kişi belli bir nesneyi işaret ediyorsa, aynı şekilde işaret edilen nesne de konuşan kişinin herhangi bir durumunu belirlemeye yarar. Danon-Boileau bu gösterim aşamasını çok daha ileri bir noktaya taşıyarak sözcüklerin kökenine (tanımlık, uyum işaretleri, zaman ekleri, olumlu sözcüklerin biçimi, olumsuzluk, soru, kelimenin sınıfını değiştirmeye yarayan kelimeler, vb.) kadar inmektedir.

“*Dilde kelimeler vardır. Ancak fiziksel bir görünümü olan veya aklımıza imgeler sokan bu kelimeler değildir. Bunlar tersine her türlü simgesel etkiden arınmış kelimelerdir. Çünkü bu kelimeler bizzat tasarım konusunda yapılan işlemler için birer işarettir, izdir. Bu konuda ilk aklıma gelenler tanımlık, uyum işaretleri, zaman ekleri, olumlu sözcüklerin biçimi, olumsuzluk, soru, kelimenin sınıfını değiştirmeye yarayan kelimeler vs. Ve bütün bunların önemli bir kısmı dilbilgisinin konusuna girerler*” (*Sözcelem Öznesi Psikanaliz ve Dilbilim*, 1998: 17). Öyleyse, bir sözcüğün dizimi, (konuşmacının simgeleştirme etkinliğini okuma ve anlama aracıdır), çeşitli metinlerde anlatılan öyküyle hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünen (evet, hayır, bir, belki, ben, sen) gibi kimi sözcük ya da sözcük gurupları metnin iç düzenlenişinde aslında sanılandan çok büyük önem taşımaktadırlar.

L. Danon-Boileau'nun, dilbilimci ve/veya (ruhçözümücü) gözüyle ele aldığı asıl konu şudur: Kimi kez, öznenin anlattığı öykü imgesel açıdan yola çıkarak ele alındığında, içinde, o ana dek kimsenin varlığından pek haberdar olmadığı ya da bizim (başkalarının) haberdar olmadığını sandığımız gizli bir göstergeyi barındırıyor olabilir. Herkes tarafından kolayca anlaşılabilen bir

mutluluk ve/veya mutsuzluk nesnesinin herhangi bir öyküdeki varlığını saptamak ve bunu, kurulu bir öykü içinde dile getirmek sanıldığından daha zor ve karmaşık bir işlemdir. Yani, ele alınması gereken asıl sorun; metin içerisinde nasıl bir yargı, ne tür bir mantıktan hareketle olumlu ya da olumsuz olarak ele alınmaktadır, sorusudur. Bilindiği gibi, herhangi iki kişi arasında geçen bir konuşmanın temel ilkelerini belirleyen şey dildeki nedensizlik ilkesidir. Hiç kuşku yok ki, Maupassant'ın herhangi bir öyküsüne konu olarak seçtiği bir şeyi, başka herhangi bir kişi de anlatabilirdi; ancak Maupassant'ın öykülemesinde, öteki öykücülerden farklı olan şey; dil göstergesinin baskısı, bu baskının belli bir öncelik taşıması ve beraberinde varlığı gözlemlenen düzgün bir içyapıya sahip olmasıdır: Bu baskı sayesinde, simgesel alana zorunlu bir geçiş yapılır. Mademki, herhangi bir dil belirli bir düzen içerisinde, belirli kurallara uyma ilkesine sıkı sıkıya bağlıdır; öyleyse, dil ya da dile getirme işlemi önceden belirli bir düzene ya da kurala sonsuza dek ve koşulsuz bir bağı ifade eder. Bu bağı sağlayan çoğunlukla Danon-Boileau'nun *alet-sözcük* ya da *işlem işareti* diye isimlendirdiği ilk okumada gözden kaçan, önemsizmiş gibi görülen kimi dilsel yapıların nesneyle doğrudan olmasa da, *ruhsal sürecin* işlemesine sağladığı katkı yönünden ilişkileri bulunmaktadır: “*Tekne sanki yerden çıkıyor ve bu engin, düz, sarı genişlikte insanı şaşırta- cak kadar büyüyordu. Bir saat yürüdükten sonra nihayet eriştim. Kurulmuş kemiklerini, koca koca çivilerin deldiği katranlı ağaçtan kemiklerini hayvan kaburgaları gibi göstererek, çatlak ve patlak, yan üstü yatıyordu. Kum daha şimdiden ona saldırmış, bütün yarıklardan girmiş, onu kavramış, avucuna almıştı ve artık koy vermeyecekti*” (Maupassant, *Döküntü Gemi*: s.76).

L. Danon-Boileau'nun çözümleme anlayışına göre; ruhbilimciler dilden söz ettikleri zaman, öznenin simgeleştirmede kullandığı ekonomik boyut ve bu boyutun ruhsal gerilimle oluşturduğu ilişkiden yola çıkarlar: Bu yol, dile özgü kullanımsal ve biçimsel nitelikleri ortaya çıkarmaya yarar. Yani, daha öncede belirttiğimiz gibi, ele alınan metin sözdizimsel biçimler dikkate alınarak açıklanacaktır: ‘*Figür/özne teması hiç şüphesiz bilinçaltı söylem/bilinçli söylem temasıyla aynı değildir. Her bütün kendi içerisinde bilinç ve bilinçaltının kaynaştığı simgesel yapılanma biçimini betimler. Özetle söylersek özne teması, figür temasının tersine, söyleşim durumunu gerektirir. Eğretileme ve düz değişmece sanatları düş gibi simgesel oluşuma göndermede bulunan kavramlardır*’ (Sözcelem Öznesi Psikanaliz ve Dilbilim, 1998: 14).

2. KİŞİNİN SİMGESEL ETKİNLİĞİNDE (DİL VE DÜŞÜNCE) BİLİNÇALTININ YERİ

Öykü kişisi ve kapıcı kadının ortalama bir yaşamları vardır; Bu bağlamda, seçili örnekte karşımıza çıkan durum şöyle açıklanabilir; tümce (sözce) düzeyinde özne (sujet) en önemli yeri doldurmaktadır. Yani, öykünün temel kişisi bir sözcelem öznesi olarak gerek bilinçli, gerek bilinçaltı arzuların odağında yer alır.

Örnekleylim: “ – Yarabbi! Bu öyle bir felâket ki hem irademin dışında oldu, hem de her bakımdan ilk kurbanı ben oldum. Şimdi anlatırken her şey kendiliğinden anlaşılacak bay başkan, ben komşularımın, hatta hani her zaman keyfi yerinde olmayan kapıcı kadının şahitlik ettikleri gibi on altı seneden beri aynı caddede yorgancılıkla uğraşan namuslu bir iş adamı, herkesin tanıdığı, sevdiği, saydığı, takdir ettiği bir kimseyim.” (Maupassant: s.24) Öykü kişisi kendisine yüklenen suçu ısrarla reddeder ve suçsuzluğunu kanıtlama uğraşına girer, bu şekilde her şeyin iradesi dışında geliştiğine vurgu yapar: Bunu yaparken sayısız niteleyici kullanır. Oldukça karışık bir durumdadır, bir kere her şey iradesi dışında gelişir, kendisi bu işin ilk kurbanıdır, kapıcı kadın olayların tanığıdır ve kendisi namuslu, herkesin tanıdığı, sevdiği, saydığı, takdir ettiği örnek bir kişidir.

“ Her şey esrar. Eşya ile ancak zavallı, eksik, sakat ve kudretleri nihayet etrafımızda ne olduğunu kestirmeğe yetişen duyular sayesinde münasebete giriyoruz (Maupassant, Deli: Belki de değil:s.327). Öykücünün, anlattığı öyküde araya girmesi bize hemen Danon-Boileau'nun (anne ve bebek konusunda) verdiği örneği anımsatır. Öykücü, okuru dikkate almış ve araya girerek onun düşüncesine öyküsünde belirli bir yanıt ve (yer) vermiştir: Öyleyse, okur ana dizgenin temelinde üstelik bir (sözceleyen) olarak kendi varlığının ve söz hakkının olduğuna inanır. Nasıl ki, bir bebek kendisine sevgiyle yaklaşan bir yüz gördüğünde (anne) onunla hemen iletişim kurarsa, benzer şekilde okur da, öykücünün kendisiyle kurmaya çalıştığı iletişime en kısa zamanda yanıt vererek öykücüyle arasında bir ilişkinin başlamasına izin verir.

Öykünün bundan sonraki aşamasında okurun kafasında sürekli aynı sorunun yanıtı aranır: Sorunun kendisi mi? Anlatılış biçimi mi ? Her ikisi de (insanlar tarafından) tüketilebilir ve içilen bir nesneyi temsil eder; bu iki nesneden önce hangisi ele alınırsa alınsın, temelde dizgenin işleyişini belirleyen asıl düşünce; bir tür yatırım düşüncesidir: “Bu bağlamda yatırım bir güçtür. Güç olarak da doğrudan tasarımlar içerisinde yer almaz. Diyapozitif projeksiyonu nasıl ışık demetini ekran üzerine yansıtmaz ise yatırım da tasarıma aynen yansımayıp oraya sadece izini bırakır. Bu iz etkileşim sisteminin

biçimidir” (Danon-Boileau, *Sözcelem Öznesi Psikanaliz ve Dilbilim*, 1998: 25).

Öykünün bundan sonraki bölümünün temel izleği budur: “*Malandin ustanın, kapısının eşliğinde, kendisine baktığını fark etti. Evvelce bir yular yüzünden aralarında maraza çıkmıştı ve ikisi de kinci olduğundan küs kalmışlardı*” (Maupassant, Sicim, 1990: 254).

“*Evvelce bir yular yüzünden aralarında maraza çıkmıştı*”, Tümce-sinde Malandin usta'nın karşılaştığı gösterme nesnesi yulardır. Bu tümceyi ilk kez okuyan bir kişi Malandin usta'nın neyle karşılaştığının pek farkına varamaz.

Bu kullanım, özneyle, nesnenin karşılıklı yer değiştirmesini gösterir; yani, nesne artık öznenin yerini almıştır. “*Onu derimin üstünde duymak, dudaklarımı onun aralıklarına sokmak, onu öpmek ve ısırma için tek başıma bir odaya kapanyordum. Yumağını yüzümde gezdiriyor akışını içiyor ve dünyayı sarışın görmek için gözlerimi onun yaldızlı dalgasına boğuyordum*” (Maupassant, Saç: s.166).

Öykücü kendine ilginç gelen çeşitli olayların bir sunumunu yapar ve kullandığı kendine özgü yöntemle, belirli bir içeriği seçtiği bir biçim (öykü) içerisinde, mevcut durumu da tanımlayarak olayları okurun bilgisine sunar. Bu durumu örneklendirmek açısından, Maupassant'ın, öyküsünü inceleyelim: Yukarıdaki seçili giriş tümcelerinde; önce, anlatılacak öykünün giriş kodları verilmektedir: (*Onu derimin üstünde duymak, dudaklarımı onun aralıklarına sokmak, onu öpmek ve ısırma/ Yumağını yüzümde gezdiriyor akışını içiyor/ onun yaldızlı dalgasına boğuyordum.*) gibi sözcük ve sözcük gurupları ilerleyen bölümlerde nasıl bir öyküyle karşılaşacağımız hakkında bizi önceden bilgilendirmektedir. Bu kısa giriş paragrafından öğrendiğimiz başka bir bilgi; tesadüfen bulunan bir tutam saçın, öykü kişisi için ne kadar önemli olduğu üzerinedir. Öykü boyunca anlatılan olaylar özne ve öznenin çevresiyle kurduğu ilişkilerden kaynaklanır; ancak, bir süre sonra başka bir şeye, bir eyleme (*onu öpmek ve ısırma*) yönelir. Öpmek ve ısırma eylemleri aynı zamanda hem herkes tarafından algılanan dünyanın oldukça uzağındadırlar (aradaki mesafenin uzaklığına öykü kişisi karar vermektedir), hem de, bir tutam saçtan bir kadın bedenine ulaşmayı algılayamayan okurun; yani, başka öznelerin karşısında yer alır. Danon-Boileau, her iki durumu iki farklı dizge olarak ele alır: Yani, özne hem dizgenin içinde, hem de dışındadır. Öznenin dizgenin içinde yer alması teriminden; öykü kişisinin bu kadar bağlandığı saç yumağından okurların haberdar olması durumunu, dizgenin dışını ise öyküde oldukça geniş bir yer tutan *onu öpmek ve ısırma* etkinliklerinin gerçekleşme sürecini anlıyoruz.

Değişik insan gurupları arasından örnek olarak seçilen kişi ve onun çevresinde yer alanlar için öykü kişinin içinde bulunduğu durumu anlamak zor olacaktır; çünkü bir uykusuzluk humması içinde bekleyen öykü kişinin tek arzusu saça yeniden dokunabilmektir. Üstelik elinde tuttuğu saç çok yumuşak ve canlıdır. Bu saptama bizi şu sonuca götürür; öykü daha çok kişinin yatağında saplantılı bir biçimde gördüğü düş üzerine kuruludur.

“*Bununla beraber yalnızdım. Fakat bir daha uyuyamadım. Bir uykusuzluk humması içinde çarpınırken saça dokunayım diye kalktım. O bana her zamankinden daha yumuşak, daha canlı gibi geldi. Ölüler döner mi? Yağdırdığım öpüşler beni saadetten öldürecek. Onu kapışım gibi yatağıma götürdüm ve sahibolunacak bir metresmişçesine dudaklarıma bastırarak yattım*” (Maupassant, Saç: 166). Öykü kişinin bir ölüyü geri döndürmek için çalıştığını öğrenen okur; bu nesne/saç hakkında daha fazla bilgi edinme arzusu duyar. Ona göre, sahip olduğu saç geride bıraktığı her şeye bedeldir; çünkü onun küçük dünyası bu saç ve onun zihninde yarattıklarından oluşmaktadır, gözü daha fazlasını görmez, mantığı daha büyüğünü hayal edemez. Çünkü, Maupassant’ın, öykülerine konu edindiği insanlar genellikle fazla arzu ve tutkuları olmayan saplantılı (düş) insanlar(ı)dır. *Sahip olunacak bir metres* imgesi onun neredeyse tüm düşlerini doldurmaya yeter; “*O bana her zamankinden daha yumuşak, daha canlı gibi geldi. Ölüler döner mi?*” Sorusuna verilecek olası bir yanıt neredeyse tüm öyküyü açıklamaya yetecek bir yanıt olacaktır. Seçili tümcede altı çizili olarak verilen *sahip olunacak bir metres* ifadesinden de açıkça anlaşılacağı gibi, onun yaşamı genellikle düşler üzerine kuruludur; *sahip olunacak bir metres*, sarı saçlı kızın mezarından geri dönme (olasılığı) bile onu fazlasıyla heyecanlandırmaktadır. Bu anlamda, öncelikli olarak “*O bana her zamankinden daha yumuşak, daha canlı gibi geldi. Ölüler döner mi ?*” sözcüsünün hangi işlemlerden geçerek (ölüler geri dönerler) anlamında kullanıldığını göstermek gerekir. Gerçekte, (*O bana her zamankinden daha yumuşak, daha canlı gibi geldi. Ölüler döner mi ?*) öznesinin sözcü içinde yer alması bile, öykü kişisine göre saçın sahibi kadının mezarından geri dönmekten başka bir iş yapmadığını gösterir. “*Ölüler döner mi ?*” sorusundaki (o) öznesi, sözcelem öznesini yeniden etkin duruma getirerek; karşısına rakip olarak ben’i çıkarır. (*sahip olunacak bir metres*) ; bu anlatım öykünün ilk olası ilişkisini belirler. Ancak, bu saçın sahibi *kız döner mi ?* Tanımlaması içindeki geri dönmek eylemi olumsuz anlamda kullanıldığı ya da sözcenin bir soruyu belirler şekilde kullanımı nedeniyle sanki (*O bana her zamankinden daha yumuşak, daha canlı gibi geldi. Ölüler döner mi ?*) dönmezlermiş gibi olumsuz bir anlam çıkarılmaktadır.

Birisini sevmek eylemi bir soru olarak kullanıldığı zaman sözcenin anlamını belirsizleştirmektedir; bu bağlamda, birisini sevmek üzerine kurulu

sözcenin okurda uyandırdığı etkide olumsuz bir anlam yaratarak, sözcenin anlamında olumsuz bir kaymaya yol açmaktadır. Üstelik öyküde bu sahip olunacak metresi öykü kişinin kendisi yarattığı ileri sürülmektedir “*Evet, ölümler döner! O da döndü. Ciddi söylüyorum, ben onu gördüm, tuttum ve ona sahip oldum. Tıpkı yaşadığı zamanki gibi iri, sarışın ve etli idi. Serin göğsü ve rebab şeklinde kalçası vardı. Vücudunun bütün dönüm ve bükümlerini kollayarak boynundan ayaklarına giden o dalgalı ve ilahi çizgiyi okşadım... Okşadım*” (Maupassant, *Saç*: 166). Bu anlamda, o (*O bana her zamankinden daha yumuşak, daha canlı gibi geldi. Ölümler döner mi?*) ifade-sindeki (o) öznesi edilgen olmaktan çıkar; bir kez daha etken (agent) olur.

Yukarıdaki örnek tümceler sözdizimsel açıdan ele alındığında tümce sıralanışının niteleyici+isim + eylem öbekleri biçiminde oluştuğunu görüyoruz. Çünkü seçili örnek tümcelerde, (*Tıpkı yaşadığı zamanki gibi iri, sarışın ve etli idi. Serin göğsü ve rebab şeklinde kalçası vardı.*) gibi tamlamalarla nitelenen ifadeler okur üzerinde yaratılmak istenen etkinin oldukça derin ve bilinçli olduğunun göstergesidir. Seçili örnekte görüldüğü gibi, *kişinin* davranış biçimlerini nitelendirmek için kullanılan eylem ve niteleyici öbekleri, onun içinde bulunduğu mevcut durumu en ince ayrıntılarıyla betimlemeye yarar. Benzer kullanımları, olayın geçtiği uzamın farklı pek çok betimlemesinde görmek olanaklıdır. Bu örnek tümcelerden yola çıkarak, şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, öykücü belirli bir durumu ve onun öyküleme sürecini benzer bir anlatım ve öyküleme tekniğinden yararlanarak gerçekleştirmiştir. Yani, öyküde betimlenen olay günlük devingenliği ve renkliliği içinde, bir tür özel derinlik yüklenerek anlatılmaktadır. Bu özenli ve ayrıntılı anlatım biçimi odayı daha somut, daha belirgin bir duruma getirmektedir. Dolayısıyla, örneklerin birinci tümcesiyle, son tümcesi arasındaki sözdizimsel sıralanış ister bir bekâr odasını anlatsın, ister orada yaşayanları ya da yaşananları anlatsın, sonuç değişmez; öykücünün temel hedefi, öykü dilinin bir bütün olarak görünür ve algılanabilir duruma getirdiği ortam ile onun anlatımı arasındaki bütünsel ilişkiyi daha açık göstermesi açısından daha belirgin ve daha anlaşılır bir duruma getirdiğinin kanıtıdır. Bu bağlamda, aktarılmak istenen anlamsal bağlanım, onun ifade ediliş biçimiyle tutarlılık kazanır ve bu kazanım öykü sonuna dek sürdürülür ilkesi bir kez daha kanıtlanmaktadır. Daha yerinde bir ifadeyle, yazarın oluşturduğu bu özel dil onu alan, algılayan alıcı (okur) tarafından doğru anlaşıldığı ve algılandığı sürece bir anlam taşıyabilir, ilkesi geçerliliğini sonuna dek sürdürür. Maupassant’ın, *Saç* isimli öyküsü okuru her yönüyle bilgilendiren bir bütünlük içerisinde verilmektedir. Bu bütünlük, öykünün belirli bir sonucu olmadığı saptamasıyla açıklanabilir; öyleyse sonuç yorumu açıktır ve bu yorum her koşulda okura aittir.

Bekâr odasının “günlük devingenliği ve renkliliği” ifadesi, öyküde bir başka dikkat çekici yapı olan renk ve görünüm niteleyicilerini ele almayı zorunlu kılar: “*Tıpkı yaşadığı zamanki gibi iri, sarışın ve etli idi. Serin göğsü ve rebab şeklinde kalçası vardı. Vücudunun bütün dönüm ve bükümlerini kollayarak boynundan ayaklarına giden o dalgalı ve ilahi çizgiyi okşadım... Okşadım*” Sözcük guruplarından her biri bir gösterim niteleyicisine dikkat çekmektedir; odanın rengi mor ve mavi arasında gider gelir.

3. YADSIMA YA DA OLUMSUZLUK BELİRLEYİCİLERİ

Danon-Boileau’ya göre; Freud’un çalışmalarında kullandığı (verneinung) sözcüğü Fransızca’da iki anlama gelir; I.Olumsuzluk. II. Yadsıma. Olumsuzluk; yalın ya da yüklem üzerine kurulu bir olumsuzluğu (négation simple) belirtir. İkincisi; kipsel ya da tartışmalı (négation polémique) şeklinde adlandırılır. Maupassant’ın öykülerinde kullandığı olumsuzluk belirleyicilerini (marqueurs de négation) daha iyi anlamak için bir örnekle başlayalım: “*Bittim! Biri ruhumu eline geçirdi ve idareye başladı! Biri ruhumu zaptetti, istediği gibi çekip çeviriyor! Bütün yaptıklarım, bütün hareketlerim ve bütün düşündüklerim birinin komutası ile oluyor. Artık kendim de her yaptığımın esirinden ve korkmuş bir seyircisinden başka bir şey değilim, katiyen değilim. Çıkayım diyorum çıkamıyorum. O istemiyor. Ben de, beni oturmuş tuttuğu koltukta şaşkın ve titrek, kalıyorum. Sadece kalmak, kendime sahip olduğumu anlayayım diye vücudumu kaldırmak istiyorum; yapamıyorum!*” (Maupassant, *Cin-İnsan*, 1990: 205).

Yukarıdaki alıntının, ilk sözcüsinden yola çıkarak şunları söyleyebiliriz; “*Artık kendim de her yaptığımın esirinden ve korkmuş bir seyircisinden başka bir şey değilim, katiyen değilim. Çıkayım diyorum çıkamıyorum.*” Böyle bir sözce, içerisinde birbirinden farklı iki sözceyi barındırmaktadır: Bu sözcelerden birincisi, artık yaptıklarından korkan bir seyirci olmak (burada korkmak eyleminin olumsuzluğunu belirleyelim.) biçiminde açık (yalın) bir olumsuzluk; ikincisinde, (İçinden çıkmak isteyip çıkılamayan bir durum) şeklinde sınırlandırıcı ya da tartışmalı bir olumsuzluk içerir.

“*Çıkayım diyorum çıkamıyorum. O istemiyor. Ben de, beni oturmuş tuttuğu koltukta şaşkın ve titrek, kalıyorum. Sadece kalmak, kendime sahip olduğumu anlayayım diye vücudumu kaldırmak istiyorum; yapamıyorum!*” Öykü içerisinde tartışma bölümü (négation polémique) diye isimlendirdiğimiz bu bölümde: Öykü kişilerinin maruz kaldığı iç ve dış çatışma onları, örnek sözcelelerde de görüldüğü gibi bir tür şizofren tartışma ortamına sürükler. Şizofren deyiminden bizim anladığımız; kişinin aslında olmayan kimi nitelikleri karşısında görme ya da gördüğünü sanma durumudur. Bu anlamda,

ruhsal bir sapmayı belirtir; işte bu ruhsal sapma, yazınsal metinde de birebir iz düşümünü bulur: “Şizofren bir hastanın söyleminde durum biraz daha farklıdır. Söyleşimdeki kişilerin cinsiyeti her ne olursa olsun özne sürekli olarak kendi tasarımlarını düşünür. Gerçekten de ben ve sen zamirlerinin statüleri dil kullanılırken sürekli olarak değişseler de bellidir, sabittir” (Danon-Boileau, Sözcelem Öznesi Psikanaliz ve Dilbilim,1998: 33). Bu bölümde tartışma başlamadan önce, anlatıcı özel arzu ve isteklerini okurla paylaşır. Bu arzu ve istekler genellikle öykü kişinin kuruntularından ibarettir. Anlatıcının muhatabı olan kişi iyi (hoş) bir kişidir; bu bir onaylama durumudur; aynı tümcenin ‘ama’ bağlacıyla başlayan bölümünde (*çıkayım diyorum çıkamıyorum. O istemiyor. Ben de, beni oturmuş tuttuğu koltukta şaşkın ve titrek, kalıyorum. Sadece kalmak, kendime sahip olduğumu anlayayım diye vücudumu kaldırmak istiyorum; yapamıyorum!*), sözcüyle bir olumsuzluk başlar: (Sen bir kişi olarak iyisindir, hoşsundur; ancak sende, senin tavır ve davranışlarında öyle bir şey vardır ki, benim koltuktan kalkmama izin vermez); işte, bu sözcüler ve devamında yer alan (olumsuzluğun tam olarak kullanıldığı) “*sadece kalmak, kendime sahip olduğumu anlayayım diye vücudumu kaldırmak istiyorum; yapamıyorum*” sözcü olumsuzluğun artan bir şekilde sürdürüldüğünün en açık gösterimidir.

Örnekten seçtiğimiz ikinci sözcü de; “*vücudumu kaldırmak istiyorum; yapamıyorum*” Sözcüsünde yine iki türlü olumsuzluk saptıyoruz; birincisi, doğrudan olumsuzluk bildiren (Ben bedenime söz geçiremiyorum), yalın bir olumsuzluk bildirir. İkinci anlamda ise; (zaman zaman bedenime söz geçirsem bile bunu başaramıyorum) şeklinde tartışmalı bir olumsuzluk durumunu bildirir. İkinci tür (tartışmalı) olumsuzluk durumunda şu saptamalara ulaşabiliriz: a- Öyküde ‘ben’ diye konuşan kişi içinde bulunduğu ortama ilişkin tüm ayrıntılardan haberdar olduğu için ‘*ne yaptığımı, neden kalkamadığımı bilmiyorum*’ anlamında bir sözcü kurar. b- ikinci durumda tam bir tartışma konusu bulunmaktadır: (*beni oturmuş tuttuğu koltukta şaşkın ve titrek, kalıyorum*) anlamına gelen bu öznel sözcüde; bir karşıtlık durumu söz konusudur; öyle ya, normal bir insan içinde bulunduğu durumu ve onun olumsuz koşullarını algılayarak, kendine göre olumlu bir karar alabilir.

Yine, seçili alıntının olumsuzluk içeren son sözcülerini dikkatle okuyalım: “*Hiçbir yerde evimde geçenlere benzer bir şey okumadım. Ah şuradan bir kopabilsem, bir çıkabilsem, kaçıp bir daha gelmeyebilsem! Kurtuldum ama yapamıyorum*” (Maupassant, *Cin-İnsan*: 206). Örneğinde; tam bir şizofren durumu söz konusudur. Anlatıcının sözünü ettiği durum bir düşüme; bu sözcünün birinci olumsuz anlamı: (*Hiçbir yerde evimde geçenlere benzer bir şey okumadım.*) şeklinde yalın bir olumsuzluktur. İkinci olumsuzluk bir tartışma başlatır ve bu tartışmayla birlikte karşısındakinin

onayını almak gereksinimini belirler; (*Ah şuradan bir kopabilsem, bir çıkabilsem, kaçıp bir daha gelmeyebilsem!*), yani, sözcüde, anlatıcının karşısında duran kişinin 'ben' olup olmadığı belirgin değildir; ben' de olabilirim, bir başkası da. Bu sözce gerçekte karşısındaki kişinin onayını alma kaygısını taşımaktadır; (*Kurtulurdum ama yapamıyorum.*) acaba biraz daha çaba göstersem içinde bulunduğum sıkıntılı durumdan çıkabilir miydim? şeklinde bir sonuç çıkar.

”*Yolculuğun keyfi tesadüflerdedir. Memleketten beş yüz fersah uzakta ansızın bir Parisli ile bir sınıf arkadaşı veya bir yaz komşusu ile karşılaşmanın zevkini kim bilmez?(...) Kendisini yılda dört defacık görüyordum! Her gelişinde artık topu topu yılda dört defa geliyordu. Her defasında da onun değişmiş, ben görmeden biraz daha büyümüş olmasına şaşıyordum. Onun benden hiç koparılamayacak olan çocukluğunu, bağlılığını, yakın sevgisini elimden almışlar, bütün onu serpiliyor, delikanlı oluyor görme zevkini benden çalmışlardı.*” (Maupassant, *Küçük bir dram*:356–362) Ancak, olumsuzluk belirleyicilerinin sıklığı bizi bu konuda düşünmeye götürür; (*Kendisini yılda dört defacık görüyordum!*) sözcesinde başlayan olumsuzluk, diğer sözcelerde de varlığını artarak sürdürür: Evet, anlatıcı hayranlık duyduğu kişiyi çok az görür; ama hangi olumsuz nedenlerle az gördüğü çok net değildir. Öykü kişisini onu görmekten yoksun bırakan nedenlerin olumsuz olduğunu bir sonraki sözcüden anlıyoruz; (*Her gelişinde artık topu topu yılda dört defa geliyordu.*) İçinde bulunduğu koşullar oldukça olumsuzdur; çünkü onu her defasında oldukça değişmiş bulmaktadır. Üstelik sonraki sözce (*Onun benden hiç koparılamayacak olan çocukluğunu, bağlılığını, yakın sevgisini elimden almışlar, bütün onu serpiliyor, delikanlı oluyor görme zevkini benden çalmışlardı.*), olumsuzluğun her şekilde sürdüğünü bir kez daha kanıtlar; anlatıcı önce bir saptamayla başladığı söylemini; (*Yolculuğun keyfi tesadüflerdedir.*) hayranlık duyduğu kişinin gelişinin sınırlı (dört kez) olmasıyla sürdürür.

Sonuç olarak ruhçözümsel dilbilim yöntemiyle ruhsal/dilsel sapmaların ve bunların öykü içindeki kullanımları irdelenmiştir. Maupassant öykülerindeki dilsel yapılar birbiriyle çelişen ya da uyuşan bir dizi unsuru bir araya getirmektedir. Öyküde kimi sözcüklere yüklenen anlam, bütünü göstermesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Böylece, Maupassant öyküsünde yeterince aydınlatılmamış şizofren söylemler üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada varlığını saptadığımız ruhsal/dilsel anlatımlar ve bunların öykü düzlemindeki gösterimleri temel benzerlikler açısından karşılaştırılmaktadır. Çünkü bu anlayışa göre, belli bir yapının çözümlenmesi arka planda yer alan ruhsal ayrıntıların çözümlenmesine bağlıdır. Yani ben ve öteki arasında yaşanan süreçte ben kavramının içeriğinin açıklanması gerçekte sen kavramıyla

la kurduğu ilişkinin ortaya konmasıyla olanaklıdır. Maupassant çeşitli dil/sözcük oyunları ile her öyküsüne öncekilerden farklı bir nitelik kazandırmıştır.

4. KAYNAKÇA

- Maupassant, Guy de. (1959). *Contes Choisis, Seçme Hikâyeler*, MEB Yayınları, İstanbul, 1990, (Çeviri: Enver Behiç Koryak), Editions Albin Michel, Paris.
- Bachelard, G. (1949). *La Psychanalyse du Feu*, Collection idées, nrf, Gallimard, Paris, (*Ateşin Psikanalizi*, Aytaç Yiğit Çevirisi, Bağlam, İstanbul, 1995).
- Benac, H. (1988). *Guide des Idées Littéraires*, Hachette, Paris.
- Danon-Boileau (1987). Laurent., Le sujet de l'énonciation, Psychanalyse et linguistique, Référence et Énonciation, L'homme dans la Langue, Gap, Ophrys.
- Danon-Boileau (1998). Laurent., Sözcülem Öznesi Psikanaliz ve Dilbilim, Mehmet Baştürk çevirisi, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum. 2. Baskı, *Psikanaliz ve Dilbilim (Sözcüleme Öznesi)*, Le sujet de l'énonciation Psychanalyse et linguistique, Mehmet Baştürk çevirisi, DEKİ Basım Yayımları, Ankara, 2007.
- Erden, A. (2002). *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri.*, Gendaş, İstanbul,
- Fontanier, P., Les Figures du Discours. (1977). Introduction par Gérard Genette, Flammarion, Paris.
- Genette, G. (1979). Figures III, Editions du Seuil, Paris.

* * * *